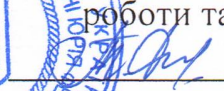

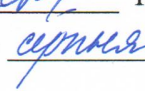
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра філософії та культурології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
роботи та освітньої діяльності

 Тетяна ФЕДІРЧИК

» 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ

обов'язкова

Освітньо-професійна програма: Менеджмент туристичної індустрії

Спеціальність: 073 Менеджмент

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Факультет, на якому здійснюється підготовка фахівців: географічний

Мова навчання: українська

Чернівці 2024 рік

Робоча програма навчальної дисципліни **Філософія** складена відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та освітньо-професійної програми «Менеджмент туристичної індустрії» спеціальності 073 Менеджмент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Протокол № 7 від 29 квітня 2024 року).

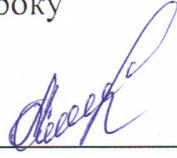
Розробник та викладач: **Рупташ Ольга Василівна**, доктор філософських наук,
доцент, завідувач кафедри філософії та культурології

Затверджено на засіданні кафедри філософії та культурології
Протокол № 1 від «12» серпня 2024 року

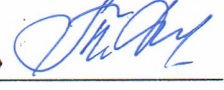
Завідувач кафедри Ольга РУПТАШ

Погоджено з гарантом ОП
«Менеджмент туристичної індустрії» Валентина ПІДГІРНА

Схвалено навчально-методичною радою географічного факультету
Протокол №1 від «12» серпня 2024 року

Голова навчально-методичної ради
географічного факультету Наталя АНДРУСЯК

Схвалено науково-методичною радою Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Протокол № 1 від «12» серпня 2024 року

Голова науково-методичної ради Тетяна ФЕДІРЧИК

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ – формування у здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Менеджмент туристичної індустрії», навичок аналітичного, критичного і системного мислення, загального уявлення про головні філософські проблеми сучасності та ключові варіанти їхнього розв’язання, розуміння концептуальних основ світогляду, а також розвиток здатності до рефлексії, ухвалення морально зважених рішень і втілення цілей сталого розвитку планети на засадах загальнолюдських цінностей і поваги до різноманітності та мультикультуральності.

Пререквізити. Філософія як навчальний предмет перегукується з гуманітарними дисциплінами, зокрема «Актуальні питання історії та культури України». Для успішного засвоєння навчального матеріалу та досягнення програмних результатів навчання студентам потрібно актуалізувати знання з літератури й мовознавства.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти мають оволодіти такими компетентностями й досягти програмних результатів:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 13. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 15. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

СК 6. Здатність діяти соціально, відповідально і свідомо.

СК 14. Розуміти принципи психології та використовувати їх у професійній діяльності.

ПРН 2. Зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

ПРН 15. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності.

Відповідно, студенти повинні **знати:**

- комплекс філософських категорій, понять та ідей;
- сутність і відмінності основних філософських концепцій, напрямків і шкіл;

вміти:

- знаходити, класифікувати та аналізувати інформацію з різних джерел;
- встановлювати зв’язок між окремими твердженнями в загальній системі переконань;
- порівнювати різних підходів до розв’язання актуальних соціальних і гуманітарних проблем;
- розпізнавати типові помилки в аргументації;
- дискутувати на запропоновані теми;
- аргументувати власну позицію;
- розв’язувати етичні дилеми, світоглядні проблеми, спираючись на філософські підходи;
- виявляти вербальні та невербальні засоби маніпуляції;
- використовувати філософські методи дослідження у своїй науковій, суспільно-політичній та громадській діяльності;
- виявляти й обґрунтовувати ціннісні засади різних видів діяльності;

розуміти:

- зміст повідомлення, прочитаного тексту, логіку його побудови та аргументації позицій;
- форми та засоби сучасного філософського дискурсу для обґрунтування власного світогляду, вдосконалення культури мислення, етичного управління й діяльності;
- розуміти сенс інтелектуального й соціокультурного призначення філософії, її пізнавальних, етичних і культурних можливостей, історичної ролі.

ОПИС ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Загальна інформація про розподіл годин

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	2	1	4	120	2	15	-	15	-	90	-	екзамен

Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі:		
		лек.	сем.	с. р.
Змістовий модуль 1: Свідомість, знання, інформація як предмет філософського аналізу				
Тема 1. Предмет філософії	16	2	2	12
Тема 2. Проблема свідомості	16	2	2	12
Тема 3. Знання. Наука. Істина	17	2	2	13
Тема 4. Довіра до інформації із зовнішніх джерел	17	2	2	13
Разом за ЗМ1	66	8	8	50
Змістовий модуль 2. Свобода волі, мораль, закон та їх філософське осмислення				
Тема 5. Свобода і відповідальність	18	2	2	14
Тема 6. Мораль, моральність, нормативність	18	2	3	14
Тема 7. Законність і справедливість	18	3	2	12
Разом за ЗМ 2	54	7	7	40
Усього годин	120	15	15	90

Тематика лекційних занять з переліком питань

Тема 1. Предмет філософії

У чому специфіка філософії та що вона вивчає?

Філософія – наука чи світогляд?

Де і коли виникла філософія?

Для чого потрібна філософія?

Тема 2. Проблема свідомості

Етимологія поняття «свідомість». Жорстка (hard) і м'яка (soft) проблеми свідомості. Психофізична проблема. Основні погляди на проблему свідомості. Субстанційний дуалізм Декарта. Різновиди матеріалізму. Фізикалізм і функціоналізм як альтернативні способи розв'язання проблеми свідомості. Мисленнєві експерименти в аргументації прибічників різних напрямків у філософії свідомості. Свідомість, мозок і комп'ютери. Тест Тюрінга, Китайська кімната. Штучний інтелект vs свідомість.

Тема 3. Знання. Наука. Істина

Що таке знання?

Які є джерела знання? Перцепція (5 відчуттів, сприйняття, уява), інтроспекція (самоспостереження), пам'ять, розум, свідчення інших.

Які є типи знання?

Наукове: емпіричне / теоретичне

Донаукове, здоровий глузд/ життєва мудрість

Позанаукове, псевдонаукове, антинаукове, девіантне

Як можливе знання?

- Раціоналізм
- Емпіризм
- Скептицизм
- Релятивізм

Що таке істина? Критерії істинності. Концепції істини (кореспондентна, когерентна, конвенціональна, прагматична, ціннісно-нормативна).

Типи істини (абсолютна – відносна, об'єктивна – суб'єктивна, логічна).

Тема 4. Довіра до інформації із зовнішніх джерел

Що таке інформація та коли вона перетворюється на знання?

Засоби масової інформації, Інтернет й інші джерела інформації. Найпоширеніші засоби та методи маніпулювання людською свідомістю. Стереотипи мислення та автоматизми поведінки.

Критичне мислення: ключові ознаки та якості. Закони логіки. Типи і види логічних помилок. Емпіричні дані й теоретичні аргументи. Суперечка Давида Г'юма і Томаса Ріда – скептицизм проти консерватизму. Інтелектуальна автономія (І. Кант).

Проблема лінгвістичної відносності та критичне мислення.

Тема 5. Свобода і відповідальність.

Багатозначність поняття свобода. Історія розвитку розуміння свободи: від християнства до екзистенціалізму. Позитивна і негативна свобода. Метафізична свобода волі. Аристотелеві критерії вільного вчинку. Усвідомлений вибір, звички й автоматизми. Епіфеноменалізм.

Свобода волі і детермінізм: сумісні, несумісні та альтернативні способи розв'язання проблеми. Фаталізм. Індетермінізм. Інкомпатибілізм (жорсткий і м'який детермінізм), компатибілізм, лібертаріанство, скептицизм. Аргументація (аргумент ланцюжка причин, аргумент наслідку, аргумент маніпуляцій).

Важливість вибору. Види і межі відповідальності.

Тема 6. Мораль, моральність, нормативність

Відмінність між мораллю і моральністю. Природа моралі як предмет етики. Специфіка етичних концепцій. Історичні й соціокультурні особливості тлумачення сутності моралі. Моральні антиномії. Типи етичних теорій в тлумаченні джерела моралі та моральної нормативності. Релігійна етика. Натуралістична, або еволюціоністська, етика. Соціологізаторські концепції моралі. Етична теорія американського філософа Джона Ролза – приклад сучасного контракторіанізму. Конвенціоналістський підхід – дискурсивна етика (К.-О.Апель, Ю. Габермас та інш.). Мораль як чинник стабілізації та виживання суспільства. Типи етичних вчень у поясненні засад моральної поведінки. Раціоналістична етика. Етика чеснот (Сократ, Платон). Евдемоністична етика Аристотеля. Стоїцизм. Категоричний імператив І.Канта. Принцип автономії. Сенсуалістична традиція (сентименталізм, емотивізм). Етика співчуття і турботи.

Тема 7. Законність і справедливість

Поняття, природа і принципи справедливості. Історичний контекст.

Соціокультурні особливості розуміння справедливості.

Мотиваційні спонуки до справедливості. Відплатна і розподільча концепції справедливості. Зрівняльна vs пропорційно-розподільча справедливість: переваги та виклики. Теорія справедливості Дж. Ролза.

Справедливість в інклюзивному суспільстві й етика турботи. Принцип рівних можливостей і гендерні проблеми.

Теми практичних занять із переліком питань

Тема 1. Смысловий простір філософського знання

1. Предмет, структура, методи і функції філософії.
2. Інтерв'ю з Берtrandом Расселом «Що таке філософія?».
3. Людина як предмет філософії (за однойменною працею Е.Агацці)

Тема 2. Свідомість, мозок, суб'єктивний досвід.

1. “Важка проблема свідомості” та аргумент “зомбі”.
2. Кваліа й аргумент знання.
3. Уявний експеримент Джона Серля “Китайська кімната”.
4. Штучний інтелект і тест Тюрінга. Чи можуть поточні чи найближчі системи штучного інтелекту бути свідомими?

Тема 3. Філософське осмислення знання: сприйняття, віра, переконання

1. Сутнісні складники знання. Види і форми знання.
2. Проблема істини. Платонівська та каузальна теорії знання.
3. Аргументи й контраргументи щодо наукового реалізму.
4. Конструктивний емпірицизм.

Тема 4. Способи подачі інформації та засоби маніпуляції

1. Поширені помилки повсякденного мислення.
2. Закони логіки та правила аргументації.
3. Основи медіаграмотності.
4. Цифрова інформація як засіб маніпуляції в сучасному світі (діпфейки тощо).

Тема 5. Свобода чи детермінізм: сучасні розв'язки проблеми

1. Осмислення свободи в античній філософії.
2. Постановка проблеми свободи у християнській філософії епохи Середньовіччя
3. Позитивна і негативна свобода. Е.Фромм «Втеча від свободи».
4. Свобода волі і детермінізм: сумісні, несумісні та альтернативні позиції.
- 5.

Тема 6. Принципи ухвалення морально зважених рішень

1. Проблема об'єктивності моралі. Чи можлива моральність без абсолюту?
2. Моральний релятивізм: суб'єктивна та інтерсуб'єктивна моделі моралі, емотивізм.
3. Утилітаристська концепція моралі та щастя І.Бентама та Дж. Стюарта Мілла.
4. Мораль і право для штучного інтелекту та цифрової людини.

Тема 7. Шляхи реалізації законності та соціальної справедливості

1. Поняття справедливості, обов'язку і закону: теорія і практика.
2. Політика, влада і самоврядування.
3. Теорія справедливості Дж.Роулза.
4. Принцип рівних можливостей і гендерні проблеми.

Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота студентів спрямована на засвоєння й узагальнення знань з НД «Філософія» та розвиток компетентностей. До неї належать такі види робіт, як опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, підготовка до семінарських занять, дискусій та обговорень, диспуту, а також виконання навчальних і творчих завдань, розв'язування тестів.

№	Назва теми та завдання	Вид роботи/ форма контролю/ бали
1	Філософія як шлях пізнання і саморозвитку 1. Вивчити значення термінів: філософія, світогляд, рефлексія, об'єкт, суб'єкт, онтологія, метафізика, гносеологія, епістемологія, аксіологія, етика, естетика, діалектика, герменевтика, психоаналіз, феноменологія, поліс, агора, іронія, маєвтика, еклектика, парадигма, детермінізм. 2. Прочитати вступ (с. 5-11) до праці Nagel T. What Does it All Mean? A Very Short Intro.pdf . Визначити основні проблемні питання сучасної філософії.	проблемно-пошукове завдання/ тестові завдання/ 4 бали аналіз тексту/ усна відповідь або анотація/ 2 бали
2	Мисленнєвий експеримент як метод дослідження у філософії свідомості 1. Вивчити значення термінів: монізм, дуалізм, матеріалізм, панпсихізм, інтеракціонізм, функціоналізм, квалія, епіфеноменалізм, mind-body problem, детермінізм, соліпсизм, емерджентність і зміст експериментів: кімната Мері, тест Тюринга, Китайська кімната. 2. Проаналізувати тексти (див. курс в Мудлі, розділ «Проблема свідомості», джерела – 1. Витоки психофізичної проблеми у філософії Декарта.docx, 2. Ключові аргументи проти матеріалізму в сучасній філософії свідомості.pdf) виділити ключові категорії, дати відповіді на питання. 3. Сформулювати перелік питань, які варто поставили в рамках тесту Тюринга. 4. Проаналізувати аргументи проти існування квалія (3. Критика квалія.doc). Визначити, які з них можна вважати найбільш доцільними. Пояснити чому. <i>Додаткові завдання (за бажанням):</i> <i>Проаналізувати виступ Д. Чалмерса, записати основні поняття, коротко, у вигляді тез виокремити ключові думки та висловити власну позицію щодо них.</i> <i>Проаналізувати мисленнєвий експеримент Д.Деннета, визначити, яку мету, на Вашу думку, мав автор.</i>	проблемно-пошукове завдання/ тестові завдання/ 4 бали аналіз тексту/ усна відповідь/ 2 бали аналітична робота/ письмова відповідь/ 2 бали творча робота/ усна або письмова відповідь/ 2 бали аналіз тексту/ усна відповідь/ 2 бали <i>аналітична робота/ письмова відповідь, анотація/ 3 бали</i> <i>аналітична робота/ письмова відповідь / 3 бали</i>
3	Проблема істини й омани 1. Вивчити значення термінів: раціоналізм, емпіризм, сенсуалізм, індукція, дедукція, плюралізм, агностицизм, соліпсизм 2. Розглянути роз'яснення та приклади для розуміння платонівської та каузальної теорій знання, запропонованих С. Лоу у праці «Філософський тренінг». Визначити, яким критеріям повинно відповідати знання згідно з класичною (платонівською) та каузальною теоріями знання. Назвати	проблемно-пошукове завдання/ тестові завдання/ 4 бали аналітична робота/ усна відповідь/ 3 бали

	сильні та слабкі сторони кожної з цих теорій. Проаналізувати проблеми, які намагався проілюструвати своїми прикладами Едмунд Гетсьє (Е.Геттієр). 3. Опрацювати запропонований уривок («Міф про печеру») з твору Платона «Держава» та переглянути до нього відео. Дати відповіді на питання: Що Платон намагається пояснити своїм сучасникам через алегорію печери? Що ми можемо побачити в цій алегорії? Які види пізнання описує мислитель? Якому з них він надає перевагу? <i>Додаткові завдання (за бажанням):</i> 1. Дізнатися, чи існує нині спростування наведених Е.Гетсьє прикладів. Навести приклади аналогічних парадоксів знання. 2. Прочитати твір античного філософа Платона «Теетет», дати відповіді на питання: З якими проблемами зіштовхується Сократ і його співрозмовник Теетет у процесі пошуку відповіді на питання: «Що є знання?». Які висновки на основі цього діалогу можна зробити? 3. Написати есе (1-3 друкованих аркуші), в якому розкрити власне розуміння слів мислителя: «Істина не є власністю, право на яку дається одному і забирається в іншого; обов'язок говорити правду не створює жодної різниці між тими, щодо кого треба його виконувати, і тими, щодо кого його можна і не виконувати; навпаки, це безумовний обов'язок, який має силу в усіх відношеннях» (Іммануїл Кант „Про уявне право брехати з людинолюбства“)	творча робота/ усна відповідь або есе/ 2 бали проблемно-пошукова робота/ усна чи пись- мова відповідь/ 2 бали аналітично- синтетична робота/ усна відповідь/ 2 бали творча робота/ есе/ 3 бали
4	Інтелектуальна автономія: виклики сучасності 1. Вивчити формулювання та знати принципи застосування основних законів формальної логіки: закону тотожності, закону суперечності, закон виключеного третього, закон достатньої підстави. 2. Вивчити значення термінів: відомості, дані, інформація, знання, інфосфера, сугестологія, стереотип, автоматизм, цензура, джінса, пропаганда, самоцензура, фейк, діпфейк, маніпуляція, критичне мислення, а також зміст гіпотези Сепіра-Уорфа. 3. Проаналізувати 1-2 повідомлення у ЗМІ, у яких задіяні маніпуляції на основі автоматичних реакцій чи стереотипних соціальних настанов (очікувань, ролей тощо). 4. Проаналізувати 1-2 повідомлення у ЗМІ, встановити їхню відповідність основним стандартам журналістики. <i>Додаткові завдання (за бажанням):</i> 1. На прикладі діаграми Ісікави (Ішікави) продемонструвати розв'язання обраної вами проблеми. 2. Взяти участь у грі https://ncase.me/crowds/uk.html. Індивідуальні результати описати у вигляді короткої аналітичної доповіді (звіту).	проблемно- пошукові завдання/ вправи з логіки/ 3 бали проблемно- пошукові завдання/ тестові завдання/ 4 бали аналітична робота/ усна відповідь/ 2 бали аналітична робота/ усна чи письмова відповідь/ 2 бали творча робота/ 2 бали аналітична робота/ аналітичний звіт/ 2 бали
5	Проблема теодицеї та відповідальності людини за зло у світі 1. Вивчити значення термінів: свобода, свобода волі, фаталізм,	

	Провидіння, екзистенціалізм, позитивна свобода, негативна свобода, аналітична філософія, жорсткий детермінізм, слабкий детермінізм, компатибілізм, інкомпатибілізм, лібертаріанство, скептицизм, утилітаризм. 2. Прочитати уривок з книги: <i>Платон. Держава</i> / Переклад з давньогрецької та коментарі <i>Дзвінки Коваль</i>. К., 2000. С. 298-327. URL : http://litopys.org.ua/plato/plat10.htm Дати відповіді на питання: У чому мислителі античності вбачали свободу людини? Чи може раб мати свободу? Як співвідносяться Свобода, Доля і Фатум в античній свідомості? 3. Проаналізувати уривок з праці <i>Св. Августина</i> «Про свободу волі» (Книга друга. Розділ I). 4. Проаналізувати уривок із твору <i>Е. Фромма</i> «Втеча від свободи» (розд. 2: Обособлення індивіда та подвійність свободи – с. 18-27) та дати відповіді на такі питання: Про які два види свободи веде мову автор? Як пов'язані індивідуалізм та свобода? Чому, на думку мислителя, люди часто відмовляються від свободи?	проблемно-пошукове завдання/ тестові завдання/ 4 бали аналітично-синтетична робота/ усна відповідь/ 2 бали аналітична робота/ усна відповідь/ 2 бали аналітично-синтетична робота/ усна чи письмова відповідь/ 2 бали
6	Засади обґрунтування моралі (релігія, традиції, раціональність) 1. Вивчити значення термінів: мораль, моральність, норма, антиномія, теїзм, раціоналізм, сентименталізм (натуралізм), нормативізм, консеквенціалізм, конвенціоналізм і формулювання категоричного морального імперативу. 2. Розуміти сутність основних концепцій походження моралі: креаціоністська, натуралістична, соціально-історична мораль, біо-психо-соціальна, а також етичних систем: етика чеснот, деонтологічна етика, етика утилітаризму. 3. Переглянути і проаналізувати відео. Дати відповіді на питання: Які ключові моральні проблеми постають сьогодні перед людством? Як традиційні і сучасні концепції моралі допомагають нам їх розв'язувати? Що є джерелом моралі? Чи мають малюки «зародки» моралі та почуття справедливості? До яких висновків ми можемо прийти на підставі проведених експериментів? 4. Прочитати уривки з праці <i>Ст. Лоу</i> «Філософський тренінг» (Розділ 10. – Чи можлива моральність без Бога та релігії? Розділ 20. Чи схожа мораль на окуляри?). Обмірковувати аргументи в дискусії щодо розв'язання проблеми об'єктивності моралі. 5. Здійснити самостійний пошук теоретичного матеріалу для підготовки питання про утилітаристську концепцію щастя й моралі І.Бентама та Дж. Стюарта Мілла. <i>Додаткові завдання (за бажанням):</i> - Обґрунтувати соціальне та культурне значення смерті Сократа (за діалогом Платона «Крітон»). - На основі тексту «Що є основою моралі?» обмірковувати позицію А. Шопенгауера щодо відповіді на це питання. - Зіграти в гру, перейшовши за посиланням: https://www.philosophyexperiments.com/moralityplay/Default.aspx	проблемно-пошукове завдання/ тестові завдання/ 4 бали аналітично-синтетична робота/ усна відповідь/ 2 бали аналітично-синтетична робота/ усна чи письмова відповідь/ 2 бали аналітично-синтетична робота/ усна відповідь/ 2 бали проблемно-пошукове завдання/ усна відповідь/ 2 бали творча робота/ есе / 3 бали аналітично-синтетична робота/ усна чи письмова відповідь/ 2 бали

	<i>і дати відповіді на запитання: Чи погоджуєтесь ви з інтерпретацією Ваших результатів? Пояснити чому. Які питання, на Вашу думку, є некоректними в тесті? Як би Ви вдосконалили цей тест?</i>	<i>інтерактивна гра/аналітична доповідь/ 2 бали</i>
7	Сильні і слабкі сторони лібералізму 1. Вивчити значення термінів: нігілізм, гедонізм, евідемонізм, альтруїзм, розумний егоїзм, справедливість, закон, право, природне право. 2. Підготуватися до диспуту (детальний опис завдання див. в Мудлі https://moodle.chnu.edu.ua/course/section.php?id=49231). <i>Додаткове завдання (за бажанням):</i> <i>Прочитати уривок з праці Т. Нагеля «Що все це означає?» (Thomas Nagel “What Does It All Mean?”, р. 76–86). Дати відповіді на питання: Які проблеми ставить автор? Які шляхи їх розв’язання окреслені в тексті?</i>	пошукове завдання/госарій/ 2 бали командна проблемно-пошукова робота/участь в диспуті/ 6 балів <i>аналітична робота/письмова відповідь/ 2 бали</i>

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В освітньому процесі використовуються традиційні (лекції, семінари) й сучасні інтерактивні методи навчання (дискусії, ігри, диспут), цифрові технології (на платформі Електронного навчання ЧНУ), спрямовані на досягнення освітньої мети й прогнозованих програмних результатів.

Зокрема:

вербальні методи (лекція, дискусія, диспут, бесіда, консультація тощо);
 наочні методи (презентації, ілюстрації, відеоматеріали тощо);
 робота з різними джерелами інформації: з навчально-методичною, науковою, законодавчо-нормативною літературою та інтернет-ресурсами, ЗМІ;
 інтерактивні методи (робота в малих групах, проблемно-пошуковий метод, ситуаційний аналіз, моделювання життєвих ситуацій, диспут);
 електронні засоби навчання (курс на платформі Мудл);
 самостійна робота за програмою навчальної дисципліни.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Засоби діагностики успішності навчання

Для поточного контролю: заслуховування доповідей та повідомлень на семінарських заняттях, термінологічні диктанти, тести, виступи під час диспуту.

Для контролю самостійної роботи: тестування, анотації опрацьованих першоджерел, підготовка есе, аналіз різних видів повідомлень (інтерв'ю, виступу у ЗМІ, наукової статті, доповіді тощо), підбір відео, аудіо та текстового матеріалу за визначеною темою.

Для підсумкового контролю: екзамен.

Форми поточного контролю та кількість балів за їх виконання

У курсі «Філософія» передбачаються роботи, які є обов'язковими для виконання та ті, що виконуються за бажанням студента. Обов'язкові завдання передбачають можливість набрати певну кількість балів, якої вистачить на достатній рівень. Для того, щоб досягти більш високого рівня, потрібно виконувати і необов'язкові види робіт. Перелік видів робіт та передбачена за їх виконання кількість балів наводяться у таблиці.

№ п/з	Контрольні заходи	Обов'язкові або заохочувальні	Максимальна кількість балів за
-------	-------------------	-------------------------------	--------------------------------

			контрольний захід
1	Участь в обговоренні на лекціях	Заохочувальне оцінювання	5%
2	Робота на семінарських/практичних заняттях	Обов'язково	20%
3	Позааудиторне тестування	Обов'язково	20%
4	Командна участь у диспуті / груповому проєкті	Обов'язково	5%
5	Навчальні та творчі завдання	Обов'язкові і за бажанням	10%
9	Підготовка тез до наукової конференції (за проблематикою на стику філософії та профес. тематики)	За бажанням, при взаємодії з викладачем	до 10 балів
10	Підсумковий тест / усний екзамен	Обов'язково	40%

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)							Кількість балів за екзамен	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1 (33 бали)				Змістовий модуль 2 (27 балів)				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	40	100
8	8	9	9	9	9	8		

T1, T2 ... T7 – теми змістових модулів.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни проводиться у формі тестів та/або за екзаменаційними білетами.

Тестові завдання містять 40 питань, завдань на відповідність тощо. Максимальна кількість балів, яка може бути нарахована за тестові завдання – 40 балів.

Якщо студент/студентка набрали за різні форми роботи (усні відповіді під час семінарів, участь в дискусії/диспуті/дебатах; навчальні та творчі письмові завдання; тематичні тести) 50 і більше балів (S_1), то набрані за підсумковий тест бали (S_2) повністю зараховуються їм як бали за іспит. Загальна оцінка за курс (O), у цьому випадку, розраховується за формулою: $(S_1)+(S_2)=O$.

Якщо студент/студентка набрали за різні форми роботи (усні відповіді під час семінарів, участь в дискусії/диспуті/дебатах; навчальні та творчі письмові завдання; тематичні тести) менше 50 балів (S_1), то набрані за підсумковий тест бали (S_2) діляться на 2, і студент під час іспиту дає усні відповіді на питання екзаменаційного білету, бали за які (S_3) також діляться на 2.

Загальна оцінка за курс (O), у цьому випадку, розраховується за формулою: $(S_1) + 1/2 (S_2) + 1/2 (S_3) = O$.

Якщо студент/студентка набрали за тести меншу кількість балів, ніж та, яка, на їхню думку, відображає отримані ними знання за курс, вони можуть скласти усний іспит як альтернативу тестам. Бали за тести (S_2) анулюються, і студент/ка дає усні відповіді на

питання екзаменаційного білету (S_3). Загальна оцінка за курс (O), у цьому випадку, розраховується за формулою: $(S_1) + (S_3) = O$.

Екзаменаційний білет складається з 3-х питань.

Оскільки ОП передбачає оцінювання екзамену у 40 балів, то відповіді на перше і друге питання білету оцінюються за шкалою від 1 до 15 балів, відповідь на третє питання оцінюється за шкалою від 1 до 10 балів.

Отже, підсумковий результат іспиту розраховується за алгоритмом: $P1 + P2 + P3 = x$ балів (max 40 балів), де $P1$ (max 15 балів), $P2$ (max 15 балів), $P3$ (max 10 балів).

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

A / відмінно / 90-100 Студенти в повному обсязі володіють навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладають під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкривають зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому рекомендовану літературу. Студенти здатні виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій аналізу, синтезу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки й узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

C-B / добре / 70-89 Достатньо повно володіють навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладають під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкривають зміст теоретичних питань та розв'язують практичні завдання, використовуючи при цьому рекомендовану літературу. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому допускаються окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Студенти здатні виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій аналізу, синтезу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки й узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

E-D / задовільно / 50-69 Загалом володіють навчальним матеріалом, викладають його основний зміст під час усних виступів та письмових робіт, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Студенти мають ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого, під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.

Fx / незадовільно / 35-49 Не в повному обсязі володіють навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладають його під час усних виступів та письмових робіт, недостатньо розкривають зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Безсистемне відділення випадкових ознак вивченого; невміння робити найпростіші операції аналізу і синтезу; невміння робити узагальнення, висновки.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання

	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим опрацюванням освітньої компоненти до перескладання
--	----------	---

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ Й КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

1. Розкрийте зміст поняття філософії, кола і парадокси її розуміння.
2. Визначте відмінність чи тотожність понять «філософія» та «світогляд».
3. Визначте предмет, проблематику та структуру філософії.
4. Визначте та охарактеризуйте основні функції філософії.
5. Опишіть взаємозв'язки і взаємовпливи філософії та науки, мистецтва, релігії.
6. Вкажіть на історичні чинники та джерела виникнення філософії.
7. Розкрийте суть «проблеми свідомості» у філософії. У чому полягає складність філософського та конкретнонаукового розуміння свідомості?
8. Здійсніть загальний аналіз психофізичної проблеми у філософії свідомості.
9. Проаналізуйте витоки психофізичної проблеми у філософії Р. Декарта
10. Запропонуйте аргументи на користь або проти позиції Р. Декарта щодо розв'язання проблеми свідомості.
11. Наведіть аргументи проти матеріалізму в сучасній філософії свідомості.
12. Поясніть, у чому полягає суть «Феномену зомбі».
13. Поясніть смисл «аргументу знання» (на основі мисленнєвих експериментів Т. Нагеля та Ф. Джексона).
14. Розкрийте зміст парадоксів та критики квалія, зверніть увагу на лінгвістичний та фізіологічний аспекти (за Д. Деннетом).
15. Проаналізуйте аргументи проти існування квалія (Д. Деннет), подумайте, які з них ви вважаєте найбільш доцільними. Чому?
16. Розкрийте зміст критики аргументу знання та проблеми суб'єктивних відчуттів (за Д. Деннетом).
17. Проаналізуйте основні тези філософії свідомості Д. Чалмерса
18. Репрезентуйте ключові принципи «китайської кімнати» та «тесту Тюринга».
19. Розкрийте основні ідеї матеріалістичних концепцій у вченні про свідомість (біхевіоризм, функціоналізм, елімінативізм)
20. Здійсніть аналіз понять позитивної та негативної свободи у вченні Е. Фромма.
21. Розкрийте загальні аспекти проблеми знання. Вкажіть на особливості наукового та ненаукового знання.
22. Здійсніть аналіз платонівської та каузальної концепції знання, зазначте їх переваги та недоліки.
23. Репрезентуйте суть парадоксів Е. Гетсьє? Проти чого мислитель висуває свої аргументи?
24. Назвіть та проілюструйте основні проблеми аргументації (типові помилки мислення, за С. Лоу)
25. Визначте зміст поняття критичне мислення, його властивості, ознаки та умови розвитку.
26. Розкрийте зміст основних законів логіки. Поясніть, чому вони є основою критичного мислення.
27. Визначте та прокоментуйте, яку роль у житті індивіда відіграють автоматизм і стереотипність, як особливі форми обробки інформації.
28. Розкрийте роль софістів та софізмів в історії філософії та становленні логіки як науки.
29. Розкрийте суть проблеми «інформація – знання». Які основні способи та шляхи перетворення інформації на знання.

30. Визначте особливості формалізованого та неформалізованого знання. Які можливі механізми перетворення неформалізованого знання на формалізоване?
31. Розкрийте проблему: засоби масової інформації та методи маніпулювання людською свідомістю
32. Здійсніть аналіз осмислення свободи в античній філософії.
33. Розкрийте зміст понять Свобода та Фатум у теорії Платона (Міф про Ера).
34. Вкажіть основні способи розв'язання проблеми свободи у християнській філософії епохи Середньовіччя (Бл. Августин).
35. Аргументуйте тезу про сумірність свободи волі та вчення про напередвизначення у Середньовіччі?
36. Проаналізуйте взаємозв'язок між свободою волі та детермінізмом: сумісні, несумісні та альтернативні способи розв'язання проблеми.
37. Розкрийте сутність проблеми вибору: екзистенційний та психологічний аспекти.
38. Розкрийте сутність співвідношення понять «детермінізм» та «індетермінізм» у вченні про свободу.
39. Розкрийте сутність співвідношення понять «детермінізм» і «компатібілізм» у вченні про свободу.
40. Поясніть, як зіставляються принципи лібертаріанства та компатібілізму у вченні про свободу.
41. Вкажіть на причини багатозначності поняття свободи в історії філософії. Розкрийте основні його значення.
42. Проаналізуйте кантіанське розуміння моралі. Як, у зв'язку з таким його розумінням, корелюються мораль та релігія?
43. Розкрийте значення категоричного та гіпотетичного моральних імперативів у філософії І. Канта.
44. Розкрийте сутність категорії морального релятивізму (суб'єктивна та інтерсуб'єктивна моделі).
45. Розкрийте переваги та недоліки концепції емотивізму у вченні про мораль.
46. Назвіть та прокоментуйте підстави для твердження: «Мораль – об'єктивна». Кого з прихильників етичного об'єктивізму Ви можете назвати?
47. Проаналізуйте сутність утилітаристських концепцій в етиці (І. Бентам, Дж. Стюарт Мілл).
48. Проаналізуйте переваги та недоліки теорії божественного походження моралі.
49. Проілюструйте, як представники філософської думки пояснюють прагнення людини уникнути відповідальності. Чому вона є для сучасної людини непосильним тягарем?
50. Проілюструйте прикладами основні філософські концепції істини.
51. Проаналізуйте взаємозалежність між поняттями обов'язку, закону і справедливості з погляду теорії і практики.
52. Визначте підстави для підкорення закону. Аргументуйте свою відповідь.
53. Поясніть значення понять вдячності й вигоди. Як вони впливають на людські стосунки, суспільство загалом?
54. Проаналізуйте філософські підходи до формулювання й обґрунтування принципу рівних можливостей.
55. На основі аналізу праці Т. Нагеля «Що все це означає?» окресліть основні сучасні філософські проблеми.
56. Проаналізуйте працю Д. Деннета «Хто я?». Визначте основні поставлені автором проблеми та запропоновані способи їх розв'язання.
57. Обґрунтуйте основні переваги вивчення філософії та необхідні умови для філософування, використовуючи есе Б. Рассела «Філософія для непосвячених».
58. Проаналізуйте розділ II праці Е. Фромма «Втеча від свободи» («Уособлення індивіда та подвійність свободи»). Визначте основні поставлені автором проблеми та запропоновані способи їх розв'язання.

59. Проаналізуйте діалог Платона «Крітон». Визначте основні поставлені автором проблеми та запропоновані способи їх розв'язання.

60. Проаналізуйте «Міф про печеру» Платона. Визначте основні поставлені автором проблеми та запропоновані способи їх розв'язання.

ЗАРАХУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Відповідно до «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в системі формальної освіти) у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (протокол №109 від 28 березня 2022 року) (<https://www.chnu.edu.ua/media/3aykf41y/polozhennia-pro-vzaiemodiiu-formalnoi-ta-neformalnoi-osvity.pdf>) здобувачі освіти мають можливість на зарахування окремих видів робіт в рамках ОК на основі результатів, отриманих шляхом неформальної та/або інформальної освіти.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Андрущенко В. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: навч. посіб. / В. Андрущенко, Г. Волинка, Н. Мозгова та ін.; [за ред. Г. Волинки]. К. : Каравела, 2016. 368 с.
2. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / за заг.ред. І. Безклубого. К.: Грамота, 2014.
3. Ворбертон Н. Коротка історія філософії. К.: Наш формат, 2023. 224 с.
4. Козьмук Я.Р. Філософія: навч. посібник / Я.Р. Козьмук, О.М. Задубрівська. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012.
5. Паттон М, Кеннон К. Філософія., 2017. К: РІДНА МОВА. 176 с.
6. Філософія: методичні рекомендації до семінарських занять для ЗВО / укл.: І.Р.Григорків-Коротчук. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. 2023. 76 с.
7. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
8. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2012. 621 с.
9. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.
10. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / Пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Вид. друге. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 536 с.

Першоджерела

1. Арістотель. Нікомахова етика. Переклад з давньогрецької Віктор Ставнюк. Київ : Аквілон-Плюс. 2002.
2. Арістотель. Політика. К.: Основи, 2000. (Книга третя) Режим доступу: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist04.htm>
3. Берлін І. Чотири есе про свободу / пер. з. англ. О. Коваленко. К. 1994.
4. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. *Філософія: хрестоматія (Від витоків до сьогодення): навчальний посібник* / за ред. акад. НАН України Л.В.Губерського. К. : Знання, 2012. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/622-filosofya-guberskiy-lv.html>
5. Гегель Г.В.-Ф. Хто мислить абстрактно? Режим доступу: <http://blog.i.ua/user/2992672/1306877>.
6. Камю А. Міф про Сізіфа. Бунтівна людина. *Вибрані твори у трьох томах*. Том 3. Есе. Харків, Фоліо, 1997. 623 с.
7. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі. Львів: Літопис, 2022. 320 с. (Трактат перший. "ДОБРО І ЗЛО". "ХОРОШЕ І ДУРНЕ")
8. Платон: Апологія Сократа. Перекладено з давньогрецької. Харків: Фоліо, 2008.
9. Платон. Держава. К., 2000. С. 209-239. (Міф про печеру) Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/plato/plat07.htm>
10. Платон. Крітон. *Всесвіт*. 1992. № 8. С.84–132.
11. Ролз Дж. Теорія справедливості. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи». 2001. 822 с.

12. Сартр Ж.П. Екзистенціалізм – це гуманізм. *Філософія: хрестоматія. (Від витоків до сьогодення)*. К. : Знання, 2012. С. 206-216. Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/622-filosofya-guberskiy-lv.html>

Додаткова література:

1. Батлер-Боудон Т. 50 видатних творів. Політика. / Пер з англ. К.: Вид.група КМ-БУКС, 2022. 544 с.
2. Батлер-Боудон Т. 50 видатних творів. Філософія. / Пер з англ. К.: Вид.група КМ-БУКС, 2019. 456 с.
3. Берлін І. Чотири есе про свободу / пер. з. англ. О. Коваленко. К., 1994.
4. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. К. : Четверта хвиля, 2001. 424 с.
5. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити. [Конвертовано сайтом javalibre.com.ua]
6. Гегель Г. Основи філософії права, або природне право і державознавство / Пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. «Юніверс». Київ, 2000.
7. Гегель. Феноменологія духу. Київ: Вид-во Соломії Павличко. "ОСНОВИ". 2004.
8. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу: Пер. з нім. Л.А. Ситниченко, М.Д. Култаєвої. К.: Альтерпрес, 2003. 264 с.
9. Джеймісон Ф. Постмодернізм, або Логіка культури пізнього капіталізму. К, 2008.
10. Кант І. Критика практичного розуму [Конвертовано сайтом javalibre.com.ua].
11. Кант І. Прологмени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука / пер. з нім. Віталій Терлецький. Харків: Фоліо, 2018. 288 с.
12. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. [Конвертовано сайтом javalibre.com.ua]
13. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології ХХІ століття: монографія. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 260 с.
14. Свендсен Ларс. Філософія свободи. Львів, К. : Ніка-Центр, 2016. 336 с.
15. Сломан Ст., Фернбах Ф. Ілюзія знання. Чому ми ніколи не думаємо на самоті / [пер. М.Лузіна]. Yakaboo Publishing. 2018. 344 с.
16. Філософія сьогодні. Розмови з У. Беком, Г.-Г. Гадамером, Ю. Габермасом, Г. Йонасом, О. Гьофе, В. Гьосле, Р. Рорті та ін. За ред. У. Бьома / Пер. з нім. А. Богачова. К.: Альтерпрес, 2003. 168 с.
17. Фуко М. Археологія знання / Перекл. з французької Віктор Шовкун. Київ : «ОСНОВИ». 2003.
18. Фуко М. Наглядати і карати: народження в'язниці. К., 1998. С 322-372.
19. Хабермас Ю. Комунікативна дія і дискурс // Першоджерела комунікативної філософії. К., 1996.
20. Хосе Ортега-і-Гасет: життя, історичний розум і ліберальна демократія : монографія / Заг. ред. М. Марчук, Х. Болардо. Чернівці, 2017.

Посилання на інформаційні ресурси

1. Бібліотека ім. В.Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича <http://library.chnu.edu.ua/?page=ua/02infres/01elcat> (Електронний каталог)
3. Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка (Онлайн послуги) <http://www.library.cv.ua/onlajn-poslugy>
4. Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди <http://www.filosof.com.ua/>
5. Електронна бібліотека Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України https://www.filosof.com.ua/elektronna_biblioteka
6. Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
7. Найвидатніші філософи світу та України <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>
8. Веб-сторінка часопису «Sententiae» <https://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae>
9. Веб-сторінка журналу «Філософська думка» <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd>

10. Веб-сторінка часопису «Софія» <https://sophia.knu.ua/index.php/sophia/issue/archive>
11. Веб-сторінка Наукового Вісника ЧНУ ім. Ю. Федьковича <http://www.philosophy.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/03publications/08ukr>
12. Веб-сторінка часопису «Антропологічні виміри філософських досліджень» <http://ampr.diit.edu.ua/>
13. Open and free content on JSTOR and Artstor <https://about.jstor.org/oa-and-free/>
14. PhilPapers <https://philpapers.org/>
15. Філософія та методологія науки – сторінка на сайті ЧНУ «Електронне навчання» <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2104>

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Викладання ОК «Філософія», контроль й оцінювання знань і вмінь студентів спрямовані на дотримання вимог академічної доброчесності (*Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* (<https://www.chnu.edu.ua/media/jxdfs0zb/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu.pdf>), *Положення про виявлення та запобігання плагіату в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича* (<https://www.chnu.edu.ua/media/n5nbzwgb/polozhennia-chnu-pro-plahiat-2023plusdodatky-31102023.pdf>)).

Студенти несуть особисту відповідальність за випадки їхнього порушення, враховуючи плагіат, списування, підказування тощо. У разі виявлення академічної недоброчесності вперше бали, зараховані студентові/ці за виконане завдання, скасовуються. Повторна практика недоброчесності може призвести до анулювання всіх нарахованих за курс балів.